

Ne feledjük különben, hogy az életjáradékon kívül nagyon sokszor szavaznak meg nekik rendkívüli segélyeket. Aki elhal, annak családja kikapja a befizetett összeg felét. Mekkora áldás van abban a tudatban, hogy soha nem volt kénytelen megalázkodni egy pár fillérért, nem szorult alamizsnára, hanem csak abban részesült, ami őt jogosan megillette.

Az ily alapon szervezett intézmény lassanként eltünteti a «szérmes koldusokat» s fölöslegessé teszi a jótékonyági egyesületeket. Aki ingyen elfogad valamit, az adós marad örökre s akármilyen névre keresztelik is azt az adományt, mégis csak alamizsnáról van ott szó, pedig demokratikus, egyenlőségen és igazságosságon szervezett társadalomban hovatovább anakronizmussá kell lennie az alamizsnának.

CS. PAPP JÓZSEF.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— Locke halálának kétszázadik évfordulóját hagyjuk el a letűnő 1904-ik esztendővel. Ez alkalommal talán nem fölösleges, ha megemlékezünk e nagy gondolkodó világnézetéről, mely nemcsak a philosophia, de a pädagogia fejlesztésére is oly rendkívüli hatással volt.

Locke felfogása az ismerésről, amint az *Essay on human understanding* (1690) című munkájában kifejezésre jut, empiristikus és sensualistikus jellegű, bár egyik irányban sem következetes. Empirismusát áttörik a rationalis theologia körébe kalandozó elmélkedései, sensualismusát pedig azon tana, hogy a tulajdonképeni érzetek mellett egy külön belső érzeket vett föl, amely önmagunkról való ismeretünk forrása. Vizsgálatának mindenek előtt polemikus éle volt: a velünk született eszmék tanát iparkodott megdönteni. E célból a genetikus lélektani vizsgálódást teremti meg: azt kutatja, hogy tudatunk tartalma miképen fejlődik s miképen alakul ki elemibb mozzanatokból. Bizonyos, hogy ismereteink pusztá időbeli fölmerülése, módzatainak nyomozása nem nyújt oly módszert, mely az ismerést és a tudományt teljes jelentőségében megvilágíthatná — de az ismeretszerzés empirikus lélektani feltételeit csakis ezzel a módszerrel állapíthatjuk meg. Már pedig a didaktikának mindenekelőtt erre van szüksége, mert egyik célja ép azon módokat kinyomozni, melyek segítségével legsikeresebben gyarapíthatjuk növendékeink ismeretkörét. Locke maga észrevette a psychogenetikus vizsgálat e hasznát és a nevelésről szóló művében (*Some thoughts concerning education* 1692) vonta le álláspontjának a tanításra vonatkozó következményeit. Az

egyszerűről az összetettre való haladást, valamint az öntevékenységet és a szemléltetést sürgeti, mint a sikeres tanítás alapföltételét, miután csak ez a mód felel meg ismereteink természetes gyarapodásának. Magának a nevelésnek a célja az erkölcsi jellem képzése, melyet a tanító a gyermek egyéni lelkületének kiismerése és humanus, de szigorú fegyelem által érhet el. Mindez Locke gondolkodásának azon sajátosságából folyik, hogy élénk érzékkel bír a valóság iránt: nem metaphysikai ködön át, de tisztán látja a valódi embert a maga sajátosságaival. Ezért látja oly tisztán a testi nevelés fontosságát is, melynek lelkes szószólójává válik. E gyakorlati éleslátásával függ össze általában az életről való conceptiója, mely a kormányzásról szóló elmélkedéseiben (*Two Treatises on Government* 1690) oly plasztikusan lép élénk. Minden téren védelmezője annak, amit ma liberalismusnak nevezünk. Ezalatt pedig voltaképen azon álláspont értendő, mely hisz az autonom emberi természetben s annak önszabályozó hatalmában s ennél fogva azt véli, hogy nem kell annak igazi termékeit minden muló áramlattól féltetni s ilyenek ellen erőszakosan és idegesen védeni. Locke, mint minden igazi nagy gondolkodó Sokratestől Kantig, hitt az emberi természetben s ennyiben már derengett előtte az a tan, melyet ép csak Kant concipióált egész mélységében: az emberi szellem minden téren való autonómiájának eszméje. És fölvehetjük azt a kérdést, vajjon pædagogiai tanításának is nem ez az eszme képezi-e legmélyebb alapját? Vajjon nem azért igazságos-e Locke a fejlődő emberi tudat sajátosságai iránt, mert mind világosabban lép fel tudatában az, hogy az emberi szellemet végelemzésben *önmagáért* kell művelnünk? Bizonyos, hogy mindez nem fejlődhetett ki teljesen gondolkozásában, aminek végső okát ismeretelméleti criticismusának kezdetleges voltában kell keresnünk, mely csak a Kant által kidolgozott formában volt képes az emberi szellem autonómiájának teljes bölesészeti conceptióját nyújtani. De Locke nagysága ép ez előkészítő szerepében van, melyhez pædagogiai eszméi körében is hű marad.

Pauler Ákos.

★

— Az Orsz. középisk. tanáregyesület a gyakorlati tanárképzésről. Az egyesület igazgatósága nov. 10-diki ülésén tárgyalta a kérdést és jutott egyértelmű megállapodásra. Az egyértelműséget azért emeljük ki, mert az ülésen, mint meghívottak, résztvettek a különböző irányok képviselői is; a gyakorló gymnasinmból *Badics Ferenc dr.* és *Waldapfel János dr.*, Kolozsvárról pedig *Török István dr.* és *Imre Sándor dr.* Az évek óta folytatott tárgyilagos vita megérlelte az egyöntetűséget. — A javaslat arra az álláspontra áll, hogy a gyakor-

lati év eltölthető bármelyik teljes középiskolán (főgymnasiumon vagy főreáliskolán), melyet a miniszter e célra kijelölt, akár állami, akár felekezeti jellegű legyen az intézet. A javaslatot kísérő fölterjesztés, amelyet *Rombauer Emil* alelnök és *Négyesy László* főtitkár írtak alá, megjegyzi, hogy «a gyakorlati év ilyen szervezése egyáltalán nem érinti a tanárképző intézet gyakorló főgymnasiumának működése körét, mely mint a tanárjelöltek gyakorlati kiképzésére szolgáló intézmény, s mint pädagogiai laboratorum, arra van hivatva, hogy ott a pädagogia tudománya iránt mélyebben érdeklődő tanárjelöltek találjanak kiképzésükre alkalmat.» Kivánatosnak tartja az igazgatóság, hogy a másik egyetem mellett is szerveztessék gyakorló iskola. Ajánlja továbbá a felterjesztés, hogy a jelöltek tetemes része egyetemi városokban összpontosíttassék. A gyakorlati képzés intézésében a főigazgatóknak jelentékeny szerepet kíván juttatni. Az iskola megválasztásában első sorban az intézet igazgatójának személyisége veendő figyelembe; ő lesz a jelöltek pädagogiai vezetője s ő ismerteti meg őket az iskolai szervezet és kormányzat intézményeivel s azokba lehetőleg gyakorlatilag is bevezeti. Kivánatos, hogy egy intézetbe több jelölt (4—8) csoportosíttassék, 2—4-féle szakból, tehát az lesz az alkalmas iskola, amelyiknek az alkalmas és vállalkozó igazgatón kívül legalább ennyi különféle szakban van szaktárgyaiban és tanítási ügyességben egyaránt kiváló tanára. A szaktanár ismerteti meg a jelöltet szaktárgyának tantervével, annak didaktikai feldolgozása módjával és gyakorlati kezelésével. A gyakorlatba bevezetés hospitálással kezdődik, próbatanításokkal, majd egyes fejezetek egybefüggő tanításával folytatódik. Mindezt a szaktanár utasításai és megbeszélése alapján a jelölt előre írásban kidolgozza. A tervezet föltételezi, hogy erre a harmadik fokozatra nem mindenik jelölt lesz rábocsátható. Az eltöltött gyakorlati évről a jelölt bizonyítványt kap, amelyben azonban minősítés nem lesz, csupán gyakorlati foglalkozásának leírása.

★

— Országos ifjúsági tornaverseny. Az 1905. év tavaszán, május 27—28. napjain megint alkalmunk lesz gyönyörködni abban a szívet emelő látványban, amit 4—5 ezer magyar tanuló ügyességének és fegyelmezettségének együttes bemutatása nyújt. *Berzeviczy* miniszter, aki már államtitkár korában kezdeményezője volt az ifjúsági versenyeknek s aki a kormánytól távollétében is élén állott az országos testnevelési mozgalmaknak, most is folytatja és állandósítani szándékozik ezt az intézményt úgy, hogy a 4 évenként tartandó országos versenyek alkalmat adjanak minden tanulónak legalább egyszer ilyenén is részt venni. A nagy előkészítő bizottság a miniszter

elnökslete alatt f. évi nov. 19-én tartotta értekezletét, amelyen megállapították a verseny idejét és kiküldötték a végrehajtó bizottságot. Úgy az előkészítő, mint a végrehajtó bizottságban résztvesznek az iskola emberein kívül a fővárosnak és az országos testgyakorlók egyesületeknek képviselői; az előbbieket mint az országos versenyek vendégszerető házigazdái, az utóbbiakat mint a rendezés részesei s részben szintén mint házigazdák. amennyiben a M. Atlet. Club följajánlotta margitszigeti sporttelepét a verseny helyéül. Az előkészítő bizottságban szó esett a versenyek elbírálásának az eddiginél megbízhatóbb berendezéséről, a felügyeletnek hatásosabbá tételéről az ifjuság erkölcsi épségének megóvása végett s ezek a szempontok a végrehajtó bizottság figyelmébe ajánlottak. A végrehajtó bizottság elnöke *Teleki Sándor gróf* orsz. képviselő, alelnöke *Boncz Ödön dr.* min. tanácsos, titkárja és előadója *Szűcs István dr.* min. fogalmazó.

★

— Az egységes jogosítás igénybevétele. Az egységes jogosítás kimondása óta a porosz egyetemeken rendszeren kimutatást csinálnak arról, hogy melyik kar hallgatói milyen iskola érettségi bizonyítványa alapján iratkoztak be. A *Monatschrift für höhere Schulen* III. 1. és 5. f. közli az 1903. nyári és az 1903/4. téli félévre vonatkozó adatokat. Onnan álljon itt a két félévben *első ízben beírtakról* szóló részlet, egymásmellé állítva az ott külön közölt adatok:

Beiratkozott: 1. a *theologiai* karon az 1903. nyári félévben 407, az 1903/4. téli félévben 96; valamennyien gymnasiumi érettségi bizonyítvány alapján:

2. a *jogi* karon 865—421. Ebből gymn. érettségi bizonyítvánnyal 777—385, realgymn. 71—34, főrealisk. 17—2;

3. az *orvosi* karon 244—119. Ebből gymn. érettségi bizonyítvánnyal 226—102, realgymn. 18—17;

4. a *bölcsészeti* karon 1076—356. Ebből gymn. érettségi bizonyítvánnyal 759—227, realgymn. 184—86, főrealisk. 133—43. Szak tárgyak szerint így oszlottak el:

a) *philosophiát* hallgatott 42—21. Ezek közül gymn. 27—13, realgymn. 8—3, főrealisk. 7—5;

b) *classica-philológiát* és németet hallgatott 324—87. Ezek közül gymn. 306—77, realgymn. 14—9, főrealisk. 4—1;

c) új nyelveket 218—50. Ezek közül gymn. 124—22, realgymn. 60—20, főrealisk. 34—8;

d) *történelmet* hallgatott 43—27. Ezek közül gymn. 38—23, realgymn. 3—3, főrealisk. 2—1;

e) *menyiségtant* és *természettudományokat* 373—107. Ezek közül gymn. 222—53, realgymn. 78—29, főrealisk. 73—25;

f) más szakokat hallgatott 76—64. Ezek közül gymn. 42—39, realgymn. 21—22, főrealisk. 13—3.

A Monatschrift nem veti össze ezeket a számokat a latin és görög nyelvi tanfolyamokra járók számával. Nem is lehet semmi következtetést vonni, de azt mégis meg lehet állapítani, hogy a jogi karra 1903 nyarán beiratkozott 17 olyan, a ki latinból érettségit nem tett; a latin nyelvi tanfolyamra azonban csak 12 ilyen járt. Orvosnövendék beiratkozott görög tanulás nélkül a két félévben együtt 35, s görög-tanfolyamra járt összesen 6; kérdés, hogy ezek közül-e? Nincs kimutatva, hogy hányan tettek pótlóan vizsgálatot a latinból. Érdekes volna tudni, hogy a realgymnasiumban érettségizettek közül classica-philológiát és németet tanulmányozók között hányan vannak csakugyan a classica-philologusok. A görög nyelvi tanfolyamon résztvevők között sokkal többen vannak bölcsészethallgatók, mint a hányan realgymnasiumot és főrealiskolát végezve classica-philológiát kezdtek tanulni, de viszont ezeknél sokkal kevesebben vannak azok, a kik a görög-tanfolyam hallgatói közül classica-philológiát tanulnak. i.

★

— Latin és görög tanfolyamok a porosz egyetemeken. Az ott létesített latin nyelvi tanfolyamon, melynek feladata a római jog forrásainak nyelvbe való bevezetés, 1903 nyarán résztvett 103 joghallgató, 1903/4-ben a téli félévben 144 joghallgató és 3 bölcsészethallgató. Érettségi bizonyítványát szerezte a gymnasiumban: az 1903 nyarán hallgatók közül 19, az 1903/4 telén hallgatók közül 27, realgymnasiumban 72—106, főrealiskolában 12—14. A jogászok között első féléves volt 44—23, második féléves 16—43, harmadik féléves 22—26, negyedik 6—38, ötödik 7—7, hatodik 3—3, hetedik 3—9, nyolczadik 1—3 és tizenegyedik féléves 1—1. — A görög nyelvi tanfolyamon résztvett 1903 nyarán 101 hallgató, az 1903/4 téli félévben 94, jogász 50—54, orvosnövendék 3—3, bölcsészethallgató 48—37. Ez utóbbiak közül classica-philológiát tanult 2—6, modern nyelveket 21—15, németet 3—4, történelmet 7—3, mennyiségtant és természettudományokat 9—3, államtudományokat 4—2, egyebet 2—4. Az összes résztvevők közül gymnasiumban szerezte az érettségi bizonyítványát 4—3, realgymnasiumban 65—77, főrealiskolában 27—10, progymnasiumban 3—2, realprogymnasiumban 1—1 és egyebütt 1—1. Az 50, illetőleg 54 jogász között első féléves volt 25—10, második 5—25, harmadik 15—5, negyedik 1—9, ötödik 3—9 hatodik 0—4, hetedik 1—0 és kilenczedik féléves 0—1. (Monatschrift f. h. Sch. III. 1., 5.) — A latin nyelvi tanfolyam hallgatói között a latinból érettségi bizonyítványa volt 103-ból 91-nek, a 147-ből 133-nak; a görög-

göt az egyetemen tanulók között volt a 101 közt 4, a 94 közt 3 olyan, ki abból megelőzően érettségi vizsgálatot tett. i.

*

— Tolsztoj a nevelésről.* Legyen bár a gyermekekkel való szerető (nem erőszakos) bánásmód a külső eredményre előnyös vagy hátrányos, még sem bánhatunk a gyermekekkel másként. Az az egy bizonyos, hogy a jó az emberek szívében jót ébreszt, ha e hatás észrevétlen is; ha mindjárt sirnának is a nevelők növendéküktől való elváláskor, maga ez a dráma is mélyebb nyomokat hagy a gyermekek szívében, mint száz rendelet.

*

Borzasztó az ész elfajzása, amelynek a kormány a gyermekeket saját érdekében kiteszi. A tudvalevő materializmus birodalma épen ezáltal magyarázható meg. A gyermek annyi sületlenséget magol be, hogy a dolgoknak materialisztikus, korlátolt, hamis felfogása, később mint a szellem hatalmas vívmánya tűnik fel neki.

*

Minden ember csak azért él, hogy individualitását kifejtse. A modern nevelés eltörli.

*

Borzasztó nézni, mit csinálnak a gazdag emberek gyermekeikkel. Ha az ember fiatal, buta és szenvedélyes, a rossz életbe beleneveltetik, arra szoktatva leendő és ha aztán keze-lába békóba verve és csak idegen munkával élhet, nyilik ki a szeme és vagy martir vagy hazug lehet.

*

Ha választanom kellene, hogy a földet szentekkel, gyermekek nélkül népesítsem-e be, avagy a jelenkor embereivel, friss gyermekek folytonos szaporodásával — úgy utóbbit választanám.

*

Csak a neveléssel kell foglalkoznunk, hogy saját hibáinkat felfedezhessük. De ha észrevettük őket, úgy javítani is kezdjük. Az önön-tökéletesítés, gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt, a legjobb nevelési eszköz. Épen most olvastam N. levelét, mely szerint az orvosi segély nem jótétemény, hogy sok hiú ember életének nyújtogatása kevésbé fontos, mint az isteni szeretet szikrájának »belehelése» egyetlen ember szívébe. E belehelésben van a nevelés összes művészete.

*

* Lásd a Magyar Pädagogia f. évi 5. számában.

Egy tanító beszélte, hogy egy fiú rosszul tanul, mert nem tudja a számtani feladatot szóval megmagyarázni. Én erre azt mondom, hogy ama kívánság, hogy a feladatot megmagyarázza, az észnélküli magolás kívánsága, — a fiú felfogta, de nem talál szavakat a megmagyarázására. Igazat adott nekem és monda: «Mi tanítók kényszerítve vagyunk a formákat könyv nélkül is betanultatni. Mi pl. azt is tanítjuk, hogy a számtani feladat megmagyarázását «ha» szóval kell kezdeni. Ha valaki azt mondta volna, hogy e módon tanítottak Japánban 1000 évvel ezelőtt, alig hinném és nálunk mégis az egyetem friss erői által történik».

★

A nevelés, a tudás közlése csak akkor helyes, ha egy fontos szükséges tartalom (a vallásos tan) világos, ésszerű és felfogható formában (tudomány) közöltetik, még pedig úgy, hogy a tartalom ragyogó alakja és őszintesége által (művészet) az embereket magával ragadja. De nálunk a vallás-erkölcsi tan nem világos és nem őszinte, a vallás-tanítványtanításában közöltetik; a tudomány moralis tartalom nélkül külön taníttatik; a művészet pedig ismét önálló tantárgy.

★

Jó-e a nők képzése? Igen. Jók-e a tanfolyamok? Nem. Miért? Mert, mint minden iskola, az embert oly helyzetbe hozzák, mely a hypnózisra alkalmassá teszi. Valamennyi iskola hypnózis. A valódi ártalmatlan műveltséget minden ember maga szerzi meg, azaz: hogy nem egészen maga, hanem Istennel.

★

A világ gonoszsága okának puhatólásába mindig elmerültem. Először a gonosz embereket tartottam a baj okának, aztán a rossz szociális rendet, aztán az erőszakot, mely a rendet fenntartja, aztán az emberek részvételét a hadseregben, aztán az ember valláshiányát és arra a meggyőződésre jutottam, hogy valamennyi baj gyökere a vallásos nevelés. Hogy a gonoszt eltávolítsuk, nem kell az embereket megváltoztatni, nem szabad az erőszakot felfüggeszteni, nem szabad az embereket az erőszakban való részvételtől visszatartani, nem szabad a hamis vallást leküzdeni és a valódit prédikálni — hanem a gyermekeket a valódi vallásban nevelni.